

Les biblioteques públiques: de necessàries a imprescindibles

El cost, l'ús i l'impacte del nostre primer servei cultural

Tothom ha sentit a parlar d'aeroports sense avions, d'autopistes sense cotxes, de centres culturals sense visitants, però segurament no trobaríem ningú que pensi o digui que alguna de les 55 biblioteques públiques gironines no té usuaris. Gràcies a l'esforç dels municipis, de la Diputació de Girona i del Govern català s'ha bastit un sistema bibliotecari de proximitat i de qualitat. Amb mancances, certament, però homologable al d'altres regions europees.

>> *Biblioteca municipal can Roscada, de Vilobí d'Onyar.*

JOSEP VIVES I GRÀCIA > TEXT

PERE DURAN > FOTOS

A partir de les dades del 2010 que ofereix el Ministeri de Cultura podem obtenir una foto fixa i completa de les 55 biblioteques gironines integrades al Sistema de Lectura Pública de Catalunya. El cost total del seu funcionament és de 14.222.433 €, que representa un 8,03

% de la despesa total catalana en biblioteques públiques quan la població de Girona és el 10,02 % del total del país.

Amb aquestes dades disponibles, es poden comparar les magnituds principals de les biblioteques gironines amb la resta de territoris catalans i el conjunt de l'Estat espanyol.

Quines biblioteques públiques tenim a Girona? Quant costen?

DADES GENERALS	TOTAL ESTATAL	CATALUNYA	BARCELONA	GIRONA	LLEIDA	TARRAGONA
Població total	47.021.031	7.512.381	5.511.147	753.046	439.768	808.420
Nombre de punts de servei	5.075	351	217	53	39	42
Nombre de préstecs	60.657.759	16.655.546	12.586.678	1.555.471	840.050	1.673.347
Nombre de visitants	111.469.607	23.733.976	17.926.474	2.518.638	1.149.883	2.138.981
Usuaris inscrits	13.570.814	3.007.610	2.223.710	309.222	165.013	309.665
Fons documentals totals	75.748.288	12.453.752	8.331.604	1.657.308	926.267	1.538.573
Activitats culturals realitzades	148.283	34.773	29.273	4.455 [2011]	1.944	3.044
Nombre de treballadors	12.821	1.791	1.294	204	117	176

DADES ECONÒMIQUES	TOTAL ESTATAL	CATALUNYA	BARCELONA	GIRONA	LLEIDA	TARRAGONA
Total despesa corrent	463.103.896 €	113.472.499 €	87.169.341 €	12.206.602 €	5.368.112 €	8.728.444 €
Total despesa inversió	138.504.852 €	63.744.361 €	59.006.010 €	2.015.831 €	1.076.379 €	1.646.141 €
Despesa total	601.608.748 €	177.216.860 €	146.175.351 €	14.222.433 €	6.444.491 €	10.374.585 €

>> *Biblioteca Comtat de Cerdanya, de Puigcerdà.*

A partir d'aquestes dades generals, s'obtenen una sèrie d'indicadors útils per esbossar una primera imatge de les biblioteques gironines des del punt de vista del seu cost, incloent inversió (construcció, etc.) i les despeses de funcionament.

El cost per habitant, a Girona, és de 18,89 €, per sota de la mitjana catalana (23,59 €) i per sobre de l'espanyola (12,79 €).

Si no es tinguessin en compte les despeses d'inversió (construcció de biblioteques, etc.), el cost per habitant, el 2010, s'hagués situat en 16,21 € (per sobre, en aquest cas, dels 15,10 € de la mitjana catalana).

Podem tenir també una visió general sobre el rendiment de les biblioteques gironines.

Indicadors de cost (s'inclouen despeses d'inversió)

COST	TOTAL ESTATAL	CATALUNYA	BARCELONA	GIRONA	LLEIDA	TARRAGONA
per habitant	12,79 €	23,59 €	26,52 €	18,89 €	14,65 €	12,83 €
per préstec efectuat	9,92 €	10,64 €	11,61 €	9,14 €	7,67 €	6,20 €
per cada visita rebuda	5,40 €	7,47 €	8,15 €	5,65 €	5,60 €	4,85 €
posar un doc. a disposició pública	7,94 €	14,24 €	17,54 €	8,61 €	6,96 €	6,74 €
per punt de servei	118.543,60 €	504.891,34 €	673.619 €	268.348 €	165.243 €	247.014 €

Girona és a la banda alta de la forquilla recomanada per la IFLA, que fixa que, com a norma general, «el fons ha de contenir entre 1,5 i 2,5 llibres per persona»

Rendiment de les biblioteques

	TOTAL ESTATAL	CATALUNYA	BARCELONA	GIRONA	LLEIDA	TARRAGONA
% població sobre el total estatal	100,00 %	15,98 %	11,72 %	1,60 %	0,94 %	1,72 %
% de població inscrita	28,86 %	40,04 %	40,35 %	41,06 %	37,52 %	38,30 %
Nombre de volums per habitant	1,61	1,66	1,51	2,19	2,11	1,90
Freqüència visitant/habitant	2,37	3,16	3,25	3,34	2,61	2,65
Nombre de préstecs/habitant	1,29	2,22	2,28	2,07	1,91	2,07

>> *Biblioteca Fages de Climent, de Figueres.*

Hem ressaltat els indicadors en què les biblioteques gironines són capdavanteres a Catalunya. Els gironins són, dels catalans, els que més sovintegen les biblioteques, els que més disposen de carnet de biblioteca i els qui més documents disposen al seu abast. En aquest darrer aspecte, Girona és a la banda alta de la forquilla recomanada per la IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions), que fixa que, «com a norma general, el fons ha de contenir entre 1,5 i 2,5 llibres per persona». En canvi, la proporció de préstecs per habitant és de 2,07, mentre que la mitjana catalana és de 2,22.

Caldria ara preguntar-nos com s'inverteixen els diners que les administracions

públiques destinen a les biblioteques. La partida més important és la de personal, amb un 45,63 % del total de la despesa, seguida de la despesa corrent, amb un 26,18 %. És important destacar que, a la compra de les col·leccions, el 2010 es va dedicar el 14,01 %, percentatge força més alt que el de la mitjana catalana i espanyola.

De fet, en d'altres sistemes bibliotecaris, la forquilla destinada a col·lecció oscil·la entre el 10 i el 15 % del pressupost total. Finalment, Girona se situaria per sota de la resta de territoris en allò que fa referència a la despesa en inversió (bàsicament obres de millores i construcció de noves biblioteques).

Distribució de la despesa total per conceptes

	TOTAL ESTATAL	CATALUNYA	BARCELONA	GIRONA	LLEIDA	TARRAGONA
Despesa de personal	51,90 %	34,62 %	32,47 %	45,63 %	39,97 %	46,41 %
Despesa en adquisicions	9,28 %	7,43 %	6,20 %	14,01 %	12,40 %	12,79 %
Altres - Despesa corrent	15,53 %	21,98 %	20,96 %	26,18 %	30,93 %	24,94 %
Obres i edificis	20,19 %	35,91 %	40,37 %	14,11 %	16,03 %	15,42 %
Altres - Inversió	2,83 %	0,06 %	0,00 %	0,07 %	0,67 %	0,45 %
Total despesa inversió	23,02 %	35,97 %	40,37 %	14,17 %	16,70 %	15,87 %
Total despesa corrent	76,98 %	64,03 %	59,63 %	85,83 %	83,30 %	84,13 %

Existeix un discurs que qüestiona el futur de les biblioteques a partir de la constatació que ja es pot accedir directament a la informació digitalitzada

Quin impacte té la inversió en biblioteques públiques a la societat gironina?

Una manera d'explicar els resultats de la inversió pot ser la definició de l'impacte en resultats a partir dels diners esmerçats. En aquest sentit, les biblioteques gironines superen la mitjana catalana: per cada 1.000 euros invertits, a Girona s'ha donat servei a 177 visites, s'han realitzat 109 préstecs (equiparables a 109 documents llegits) o adquirit 7 llibres. De la comparació amb la mitjana espanyola, es constata que Girona —de fet, tot Catalunya— està per sota en termes d'impacte. Això s'explica perquè, a la resta de l'Estat, la inversió total en biblioteques és proporcionalment menor (recordem que a Girona s'inverteixen 18,89 €/habitant, i a Espanya 12,79). Si la població inscrita a les biblioteques públiques gironines superés el 50 % de la població total, els indicadors d'impacte s'aproximarien a la mitjana estatal.

Què podem esperar, per als propers anys, de les biblioteques gironines?

Durant una estada a Barcelona, Steve Coffman, assessor i expert en equipaments culturals, afirmava que «les biblioteques públiques tenien sentit quan els llibres eren un bé escàs i eren cars. Ara, el preu mitjà de descarregar-se un *e-book* és de set dòlars; en aquest context es fa difícil justificar la creació de noves biblioteques».

Si fem —o ens fem— la pregunta «què fan les biblioteques?», la resposta més probable serà que fan préstec de llibres, activitats culturals, exposicions, etc. Podem repetir la pregunta de manera més precisa amb la formulació «què fan —no *com* ho fan— les biblioteques?». Massa sovint s'han definit les biblioteques a partir del *com* ho fan, més que no pas per *què* fan. Quina és la missió de la biblioteca pública i per què cal dedicar-hi diners públics en un entorn on és fàcil accedir a la informació a través de la xarxa? Existeix un discurs que qüestiona el

>> A l'esquerra, biblioteca comarcal de Blanes i a la dreta, biblioteca Octavi Viader, de Sant Feliu de Guíxols.

Impacte inversió en biblioteques

Per 1.000 € invertits	TOTAL ESTATAL	CATALUNYA	BARCELONA	GIRONA	LLEIDA	TARRAGONA
Nombre de visites	185,29	133,93	122,64	177,09	178,43	206,18
Nombre d'usuaris inscrits	22,56	16,97	15,21	21,74	25,61	29,85
Nombre de préstecs	100,83	93,98	86,11	109,37	130,35	161,29
Documents adquirits	4,64	3,72	3,10	7,01	6,20	6,39

La missió de la biblioteca pública, però, és donar satisfacció a les necessitats d'informació de la ciutadania

>> *Biblioteca Ramon Bordas i Estragués, de Castelló d'Empúries. A la dreta, biblioteca Josep Fontbernat i Verdaguer, de Bescanó.*

futur de les biblioteques a partir de la constatació que ja es pot accedir directament a la informació digitalitzada sense cap necessitat de passar per una biblioteca. Això podria ser cert si la missió de la biblioteca i, per extensió, la missió dels professionals bibliotecaris fos el préstec de llibres, l'organització d'exposicions o la programació d'activitats. La missió de la biblioteca pública, però, és donar satisfacció a les necessitats d'informació de la ciutadania.

En el seu origen, les biblioteques populars de final del segle XIX tenien com a objectiu principal la formació. Calia disposar de persones preparades per a la societat industrial. No sembla que, en aquest sentit, el paradigma hagi canviat essencialment. Vam canviar la societat basada en una economia desenvolupada a partir de la màquina de vapor per una societat industrial basada en el petroli. Des de ja fa uns anys aquest model s'ha anat substituint per les anomenades societats del coneixement, les quals es basen en un ús intensiu de la informació i de les tecnologies que la processen. Mai com ara no s'havia generat, processat i consumit tanta quantitat d'informació. Com dubtar, doncs, de la necessitat de més i millors biblioteques? Per arribar a la societat del co-

neixement (i per no quedar-hi marginat) requerim una població competent en l'ús de la informació. La biblioteca pública, precisament, té aquesta funció, i assisteix el ciutadà quan té una necessitat d'informació per a l'estudi, la feina o per interès personal.

Ja el 1999, el Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya va publicar la declaració «De com les biblioteques poden ajudar Catalunya a entrar amb èxit a la societat de la informació». En aquest document, després de constatar que «els països més avançats estan elaborant polítiques d'informació que facilitin als seus ciutadans l'alfabetització informacional fomentant la capacitat d'aprendre a aprendre, la curiositat intel·lectual i els hàbits d'ús de la informació», descrivia com «les biblioteques han descobert que poden afegir a les funcions tradicionals nous serveis, serveis que, alhora que potencien els antics, resulten ser perfectament integrables a la biblioteca».

Aquesta constatació passa per una necessària vocació cap a la formació i a la informació. La declaració continuava dient: «[les biblioteques] han passat a anomenar-se a vegades "centres de recursos per a l'aprenentatge" o "centres d'informació",

En els darrers anys, les biblioteques s'han guanyat un espai en el foment de la lectura i la difusió cultural

i exerceixen d'equipaments culturals polivalents i ja no tan sols de sales de lectura i emmagatzematge d'informació».

Amb la perspectiva dels 13 anys transcorreguts des de la proclamació d'aquesta Declaració, creiem que podem afirmar que les biblioteques públiques tenen una gran oportunitat en la satisfacció de les necessitats d'informació de la ciutadania. Durant segles, el llibre imprès ha contingut la informació necessària per a un ciutadà, i les biblioteques han estat les encarregades de facilitar-los-hi. Actualment, però, les fonts d'informació són diverses i les necessitats informatives també. A més, Internet posa a disposició de tothom quantitats ingents d'informació de qualsevol tipus. Fins al punt que actualment no podem concebre cap escenari de futur que no tingui en compte aquest fet. Hi ha indicadors que ens demostren que, si realment volem que la biblioteca pública sigui un servei útil per al conjunt de la societat, cal arribar també als que normalment no llegeixen (un 40 % de la població) i als qui no tenen costum d'anar a la biblioteca (la majoria de la població, un 66 %). Recordem, a més a més, que tenir el carnet de biblioteca no et fa lector ni usuari actiu. Dit d'una altra manera:

hi ha molta més gent amb necessitats d'informació no resoltes que no pas gent que acut a la biblioteca a resoldre-les.

Els darrers anys, les biblioteques s'han guanyat un espai en el foment de la lectura i la difusió cultural. Paral·lelament, però, és necessari reforçar el paper de la biblioteca també com a centre bàsic d'informació d'interès ciutadà. No és cap novetat que un dels pilars de les biblioteques públiques ha estat facilitar informació i ajudar a formar la gent en el seu ús. En les circumstàncies econòmiques i socials actuals aquest pilar és un deure, una exigència. Tenim una taxa d'abandonament escolar del 21,8 %, una taxa d'atur que ja supera el 20 % de la població (51,6 % en el cas dels joves), col·lectius en risc d'exclusió social a causa de la fractura digital... Què hi poden fer les biblioteques?

Un camí a treballar és concentrar els diferents serveis d'informació locals al voltant de la biblioteca pública. Els darrers anys, les institucions públiques han creat diversos centres d'informació i documentació, i sovint al marge de les biblioteques. És el cas dels serveis d'informació per a joves, centres d'informació mediambientals, etc. Si s'assumeix que la biblioteca és el centre d'informació local per excel·lència és pos-

>> *Biblioteca Salvador Allende, de Santa Eugènia (Girona).*

Un camí a treballar és concentrar els diferents serveis d'informació locals al voltant de la biblioteca pública

sible pensar en la integració en els espais de les biblioteques d'aquests punts talment com es va fer en el seu moment amb els telecentres. Un ciutadà, llegeixi usualment o no, sigui usuari de la biblioteca o no, hauria de poder trobar a la biblioteca pública informació d'interès cívic.

Un exemple de coexistència de serveis paral·lels d'informació el podem trobar en els Punts d'Autoservei que el Servei d'Ocupació de Catalunya desplega pel territori perquè les persones en situació d'atur puguin realitzar diferents tràmits sobre les prestacions a les quals tenen dret, buscar feina, etc. D'aquests punts d'informació, només n'hem trobat un que estigui localitzat en una biblioteca pública. La resta se situa sobretot en els edificis dels ajuntaments. Té sentit pensar que seria idoni que aquests punts s'instal·lessin dins de les biblioteques ja que així es podria completar el servei mitjançant la col·lecció específica sobre recerca de feina de la mateixa biblioteca i, amb el personal qualificat, oferir un suport personalitzat bàsic.

Si es creu que les biblioteques han de ser també eines contra la crisi, cal situar els serveis específics per a persones aturades a la biblioteca, per principis d'eficiència administrativa i rendibilitat econòmica i perquè és imprescindible avançar en la col·laboració de tots els serveis públics.

La formació en l'ús de la informació i les TIC és també un camp en el qual cal avançar i aprofundir. Actualment les tecnologies de la informació són imprescindibles per realitzar tràmits administratius, respondre a ofertes de feina, etc. Una part important de la població no té connectivitat a casa o no sap com demanar hora al metge per via telemàtica o fer una compra electrònica. En pocs anys, les persones que no adquireixin aquestes competències estaran en situació de risc. El paper tradicional de la biblioteca ha estat el de donar suport a la formació de les persones. La societat de la informació requereix també, encara més, aquest aprenentatge. El Govern de la Generalitat ha promogut els darrers anys l'ACTIC (Acreditació de competències en tecnologies de la informació i la comu-

Les biblioteques han de ser també eines contra la crisi, situant els serveis específics per a persones aturades a la biblioteca

nicació). L'assoliment d'aquesta certificació garanteix l'aprenentatge d'una sèrie de competències bàsiques i absolutament necessàries. Els ciutadans tenen al seu abast un total de 300 centres col·laboradors (26 a Girona) on poden realitzar l'examen corresponent. Només 31 d'aquests centres són biblioteques públiques. D'aquestes 31 biblioteques, 18 corresponen a la ciutat de Barcelona. A Girona, de les 55 biblioteques públiques, només quatre són centres col·laboradors ACTIC.

La formació en l'ús de la informació —l'anomenada alfabetització informacional— ha esdevingut un objectiu bàsic dels sistemes bibliotecaris anglosaxons. No es tracta només de posar informació a l'abast o facilitar connexions Wi-Fi i ordinadors. Es tracta també d'acompanyar l'usuari en la recerca d'informació útil i ensenyar a desenvolupar el pensament crític que li permeti discriminar la bona informació de la informació dolenta, incorrecta o esbiaixada.

Hem vist que les biblioteques públiques gironines presenten uns indicadors de gestió força bons dins del país i de l'Estat espanyol.

En els darrers anys s'han realitzat importants inversions, i l'entrada en funcionament de la nova Biblioteca Pública de Girona segurament servirà per donar encara més presència a aquests centres. Hem d'assumir, però, que en els propers anys la inversió en biblioteques pot disminuir (creixement negatiu, se'n diu ara), igual que a la resta de serveis públics. La qüestió és, però, que entrem en una fase nova. Fins ara s'havia aconseguit fer veure als poders públics que les biblioteques eren necessàries. Ara, cal treballar en la línia que siguin imprescindibles. I ho són. Potser hem oblidat que una ciutadania ben informada és un requisit bàsic d'una democràcia. De fet, a la tradició anglosaxona, la biblioteca pública té els seus fonaments precisament en aquest fet: la biblioteca pública és al cor de la seva comunitat, garanteix l'accés a qualsevol tipus d'informació, a qualsevol tipus d'ideologia, i ajuda a resoldre els problemes d'informació del seus usuaris. És la missió i el deure del personal bibliotecari.

Josep Vives i Gràcia és bibliotecari.

>> *Biblioteca Antònia Adroher, de Taialà (Girona).*

L'alfabetització informacional procura acompanyar l'usuari en la recerca d'informació útil i ensenya a desenvolupar el pensament crític